

Overgrote deel bevolking lijkt positief over ‘Ruimte voor de Rivier’

De overheid besteedt de komende jaren veel geld aan het creëren van meer ruimte voor de grote rivieren. Wat vinden burgers van dit beleid en welke overtuigingen domineren in hun oordeel? Uit een kwalitatief onderzoek onder 106 respondenten¹⁾ blijkt dat het overgrote deel het beleid steunt. Als belangrijke voordelen noemt men de afname van het overstromingsgevaar en de bijdrage aan natuurontwikkeling. Men ziet ook nadelen, zoals het beslag op de ruimte en de kosten die ermee zijn gemoed.

Arnhem met rechtsboven de hoofdgeul bij het hoogwater van 1995. Tussen de John Frostbrug op de voorgrond tot aan de wijk Meinerswijk (midden boven) stroomt een ‘groene’ rivier mee: in feite een ondergelopen uiterwaard tussen twee dijken die alleen bij hoogwater ‘meestroomt’. Het is een alternatief voor dijkverlegging in dichtbebouwde gebieden (foto: Rijkswaterstaat Meetkundige Dienst).

De Nederlandse overheid zal tot 2015 twee miljard euro investeren in het voorkomen van overstromingen in het rivierengebied en daarbij ook een bijdrage leveren aan het vergroten van de ruimtelijke kwaliteit. Deze omslag in het rivierbeheer, waarbij niet langer het investeren in het verhogen van dijken het uitgangspunt van beleid vormt maar juist het bergen van water, moet Nederland voorbereiden op de gevolgen van hoog water in de rivieren door klimaatverandering.

Hiervoor moet ruimte worden gegeven aan de rivier. Meer ruimte betekent immers meer bergingcapaciteit voor water. Maar dit toenemende ruimtebeslag betekent ook dat burgers meer en meer geconfronteerd worden met ruimtelijke ingrepen in hun wereld. Het is daarom belangrijk te weten welke houdingen en overtuigingen burgers hebben ten aanzien van het ‘Ruimte voor de Rivier’-beleid. Het inzicht in de houdingen en overtuigingen van burgers vertelt iets over de associaties die zij hebben met het overheidsbeleid. Hiermee kunnen

belangrijke indicatoren worden gevonden voor het maatschappelijke draagvlak voor ‘Ruimte voor de Rivier’.

Onderzoek naar houdingen

Een houding zegt iets over de bereidheid om op een bepaalde manier te handelen in een bepaalde situatie²⁾. Zo is te verwachten

Tabel 1: Houdingen ten opzichte van ‘Ruimte voor de Rivier’.

houdingen	aantal
zeer mee oneens	2% (n=2)
mee oneens	2% (n=2)
een beetje mee oneens	4% (n=4)
neutraal	10% (n=11)
een beetje mee eens	23% (n=24)
mee eens	41% (n=43)
zeer mee eens	19% (n=20)
totaal	100 % (n=106)

dat mensen met een positieve houding ten opzichte van het creëren van meer ruimte voor de rivieren, de uitvoering van dat beleid zullen steunen.

Een houding is opgebouwd uit overtuigingen die betrekking hebben op de verschillende positieve en negatieve gevolgen waarvan een persoon denkt dat ze verbonden zijn met het attitude-object. Zo kan de houding van een persoon ten opzichte van kort douchen bestaan uit de overtuiging dat het goed is voor het milieu en tevens dat het prettiger is om langer te douchen. Dit voorbeeld laat zien dat houdingen ambivalent kunnen zijn, indien ze zijn opgebouwd uit overtuigingen die het gedrag positief evalueren en overtuigingen die het gedrag negatief evalueren.

In dit onderzoek zijn de houdingen gemeten door aan de respondenten de vraag voor te leggen: ‘In hoeverre zou u het eens of oneens zijn met overheidsbeleid met als doel het creëren van meer ruimte voor rivierwater langs de grote rivieren in Nederland gedurende de komende vijf jaar?’ De respondenten konden hun standpunt aangeven op een schaal met zeven punten, variërend van zeer mee eens tot zeer mee oneens. Daarnaast is het interessant om inzicht te krijgen in de overtuigingenstructuur die ten grondslag ligt aan de houdingen ten

Tabel 2: Overtuigingen ten aanzien van ‘Ruimte voor de Rivier’.

overtuigingen	aantal
minder overstromingsgevaar (voordeel)	66% (n=71)
goed voor natuurontwikkeling (voordeel)	63% (n=67)
kost ruimte (nadeel)	40% (n=43)
kost geld (nadeel)	25% (n=27)
goed voor recreatie (voordeel)	25% (n=27)
waterberging (voordeel)	21% (n=22)
verandering bestaande natuur (nadeel)	19% (n=20)
mensen moeten opofferen of verhuizen (nadeel)	19% (n=20)

'Groene rivier' bij Pannerden, ter vergroting van de afvoercapaciteit van het Pannerdensch kanaal (foto: Rijkswaterstaat Meetkundige Dienst).

opzichte van 'Ruimte voor de Rivier'. Daartoe is gevraagd wat men als voor- en nadelen ziet van het creëren van meer ruimte voor de rivieren. Om subjectiviteit in de interpretatie van de antwoorden uit te sluiten hebben twee onderzoekers onafhankelijk van elkaar de lijst van belangrijkste overtuigingen opgesteld. Deze lijsten kwamen nagenoeg geheel overeen, waarmee we kunnen concluderen dat de interpretatieprocedure wetenschappelijk betrouwbaar is. In totaal hebben 106 respondenten de vragen beantwoord. Dit is een kwalitatief onderzoek, waarin het erom gaat de aard van een fenomeen te achterhalen; in dit geval de houdingen en achterliggende overtuigingen waaruit ze zijn opgebouwd. De percentages die in dit artikel staan vermeld, moeten daarom als tentatief worden gezien, die niet noodzakelijkerwijs een betrouwbare weerspiegeling zijn van de meningen van de Nederlandse bevolking.

Houdingen en overtuigingen

In tabel 1 staan de attitudes ten opzichte van het creëren van meer ruimte voor de rivieren weergegeven. Wanneer alle positieve houdingen ('een beetje mee eens', 'mee eens' en 'zeer mee eens') bij elkaar worden opgeteld, dan wordt duidelijk dat 82 procent van de respondenten een positieve houding heeft ten aanzien van meer ruimte voor de rivieren. Dit is ongeveer tien keer zo veel als de groep respondenten met een negatieve houding (8 procent). Dit lijkt te duiden op een aanzienlijk maatschappelijk draagvlak voor 'Ruimte voor de Rivier'.

Tabel 2 geeft de overtuigingen van de respondenten weer die ten grondslag liggen aan hun houdingen. In de tweede kolom staan het percentage en aantal respondenten dat deze overtuiging heeft genoemd. De afname van overstromingsgevaar en de bijdrage aan natuurontwikkeling zijn de meest genoemde gevolgen die mensen verwachten van ruimte scheppen voor de rivieren, gevolgd door de kosten in geld en ruimte, meer ruimte voor recreatie, waterberging en verandering in bestaande

natuur en mensen die moeten opofferen en verhuizen. In het algemeen zijn de meesten het eens met het beleid. Ook ziet men vaker positieve dan negatieve gevolgen.

Er zijn geen systematische verschillen te ontwaren tussen mensen met een positieve en mensen met een negatieve houding in de overtuigingen die men erop nahoudt. Hiervoor kunnen twee oorzaken zijn. Ten eerste kan het empirisch onderzoek niet gevoelig genoeg zijn om systematische verschillen aan te tonen. Het aantal mensen met een negatieve houding is immers zeer klein. Ten tweede kan het zijn dat de overtuigingsstructuur niet wezenlijk verschilt tussen mensen met een positieve en een negatieve houding. De oorzaak van verschillen in houdingen zou in dat geval niet liggen in verschillen in de aard van de overtuigingen, maar in verschillen in de waardering van de gevolgen die door de overtuigingen tot uitdrukking worden gebracht. Zo kunnen twee personen beiden vinden dat ruimte creëren voor de rivier leidt tot minder overstromingsgevaar en hoge uitgaven. Maar als de één veiligheid erg belangrijk vindt en kosten niet, en de ander veiligheid niet belangrijk vindt en kosten wel, dan kunnen hun uiteindelijke houdingen ten opzichte van ingrepen in de rivier drastisch verschillen in termen van positief versus negatief. Alleen door middel van een grootschaliger kwantitatief onderzoek is hierover uitsluitsel te verkrijgen.

Conclusie

Uit dit onderzoek blijkt dat de houding ten opzichte van 'Ruimte voor de Rivier' over het algemeen positief is. Hoewel de steekproef te klein is om een betrouwbare afspiegeling te zijn van de Nederlandse bevolking, is het te verwachten dat ook een grotere steekproef een positieve houding zal laten zien. Daarnaast stemmen de belangrijkste overtuigingen waaruit deze houdingen zijn opgebouwd, overeen met de doelen waarmee het nieuwe beleid is gemotiveerd. Een verklaring hiervoor kan zijn dat

belangrijke gebeurtenissen die aanleiding gaven tot het creëren van meer ruimte voor de rivieren tevens een collectieve ervaring van de Nederlandse burgers vormen. Zo heeft bijna iedereen via de media kennis genomen van en meegedeeld met de bijna-overstromingen van 1993 en 1995. Deze collectieve ervaringen hebben waarschijnlijk geresulteerd in de overtuiging van de noodzaak van waterberging. Ook is het mogelijk dat de voorlichtingscampagne 'Nederland leeft met water' een rol heeft gespeeld in de overtuigingen van burgers.

De lijst van meest voorkomende overtuigingen laat zien dat burgers het nieuwe beleid in een zeer breed kader plaatsen. Men beoordeelt het beleid niet alleen op kenmerken van watersystemen, maar ziet gevolgen op allerlei terreinen: natuurontwikkeling, veiligheid, economie, recreatie, waterberging en wonen. Voor overheden die zich bezighouden met dit beleid is het daarom aan te raden om in de communicatie met burgers dit hele palet aan gevolgen aan de orde te laten komen. Tevens pleit het voor een integrale aanpak in de planvorming, wat overigens ook tot de filosofie van 'Ruimte voor de Rivier' behoort.

De dominantie van positieve houdingen en het feit dat vaker positieve dan negatieve gevolgen worden gezien, suggereert dat onder de Nederlandse bevolking over het algemeen weinig weerstand verwacht hoeft te worden tegen het creëren van meer ruimte voor de rivieren. Voor specifieke groepen mensen kan dit echter anders liggen. Zo is het goed voor te stellen dat mensen die geïnteresseerd zijn in heemkunde en cultuurhistorie zeer veel waarde hechten aan historische structuren in uiterwaarden en vrezen dat deze aangetast worden of verdwijnen door ingrepen in het waterbeheer. Ook voor mensen die wonen in gebieden waar ingrepen gaan plaatsvinden, kan het beeld heel anders zijn dan het algemene beeld onder de Nederlandse bevolking. Deze mensen kunnen bijvoorbeeld concrete persoonlijke belangen hebben bij een gebied, zoals een boer die zijn bedrijfsvoering moet aanpassen. Ook zijn bewoners op allerlei manieren verbonden aan hun omgeving, een verbondenheid die in vele jaren is opgebouwd uit activiteiten, ervaringen en verhalen. Dit bleek bijvoorbeeld uit recent onderzoek naar de Gamerensche Waard³⁾, waarin ingrepen om meer ruimte te creëren reeds hebben plaatsgevonden. De bewoners gaven daarin aan dat hun verbondenheid met de omgeving enigszins is aangetast door deze ingrepen.

Maarten Jacobs en Guido Kuijer (Alterra)

NOTEN

- 1) Jacobs M. en G. Kuijer (2007). Ruimte voor de Rivier en beleving. Alterra.
- 2) Ajzen I. (2005). Attitudes, personality and behavior. Maidenhead: Open University Press.
- 3) Gerritsen A., A. Buijs en M. Jacobs (2007). Beleving en waardering van de heringerichte Gamerensche Waard. H₂O nr. 1, pag. 16-17.